

charakteristika významných kulturních hodnot památkových zón

B O S K O V I C E

Město nehrazené, poddanské. První písemná zmínka 1222. Na ostrožně nad hlubokým zářezem potoka Bělé postaven hrad, od 1 pol 18. stol. zřícenina. Severně na úbočí kopce podhradní sídlo oválného obrysu a ulicově obdélným svažitém náměstím a krátkými přístupovými ulicemi, půdorysná osnova pravoúhlá. Městečkem nepochybně již ve 2. pol 13. stol., městem asi ve 14. století. Radnice s věží na horním, farní kostel na dolním konci náměstí. V úvozu mezi jádrem města a hradem svérázný rostlý útvar býv. židovské čtvrti se synagogami a vlastními branami /zmíněna v pol 14. stol., městečkem v 16. století/. Od počátku 17. stol. rozsáhlá silnicovitá předměstí na V a SZ. Část domů na náměstí opatřena podloubím. R. 1681 ve svahu hradního návrší J jádra založen dominikánský klášter, přestavěný v 1. pol 19. stol. na zámek. Rozsáhlý zámecký park s oborou JV jádra vrchnostenský areál s rezidencí, hos. budovou, jízdárnou a skleníkem JZ kolonie v zahradách. V 70. letech sídliště Z jádra. Chátrání a postupné demolice v býv. židovské čtvrti. Rozsáhlé asanace na obvodu jádra v 70. a 80. letech.

B R T N I C E

Městečko nehrazené, poddanské. První písemná zmínka 1214. Původní sídelní jádro kolem farního kostela /Valdštejnská ul. / s radiální sítí. Těžiště osídlení v gotice přeneseno k východu - vzniklo nepravidelné lichoběžné náměstí protékané říčkou Brtničkou. Složitá půdorysná osnova s nepravidelnou uliční sítí, obrys značně nepravidelný. Jako městečko připomínána 1340. Zač 15. stol. zahájena stavba rozsáhlého hradu na návrší dominujícím městečku od Z. Rozkvět ve 2. pol 16. stol. - přestavba na zámek, radnice na náměstí, zámecký kostel v povýšené poloze. Poč 17. stol. pavlánský klášter. Lokální dominantu kaple na návrší proti zámku. Dva barokní kamenné mosty se sochami. Měšťanské domy v jádru renesanční. Dochována v intaktní historické podobě, s působivou krajinnou vazbou. Dominantní vztah zámku vůči městečku v údolí. Malebná kompozice umocněná citlivě umístěnými a architektonicky působivými stavbami na stráních podél říčky. Rozhodnutí OK ONV Jihlava č.j. kult. 40/85 ze dne 22. 1. 1985 o zřízení ochranného pásma historického jádra.

GOTTWALDOV - Z L Í N

Do r 1948 zván Zlín Město nehrazené, poddanské První písemná zmínka 1322 Jako městečko vysazen na konci 50 let 13 stol. Tvrz, předchůdce zámku, JZ jádra, kostel v JV rohu Pravidelný, takřka šachovnicový útvar, obdélné náměstí původně opatřené podloubím R 1397 povýšen na město Osada Trávník /Grigov/ Z zámku splynula koncem 17 stol. Po pol 1 des 20 st. nová etapa vývoje - prudký růst, tovární objekty firmy Baťa Prudký rozvoj po 1 svět válce - od r 1927 stavba dvojdomků z režného zdiva R 1918 první regulační plán pro 8000 obyvatel od J Kotěry řešil výstavbu rodinných domů Upravovací plán F. L. Gahury 1932 - koncepce zahradního města, komplex vzdělávacích škol, památník T. Bati /Dům umění/ R 1934 upravovací plán Velkého Zlína pro 100 000 obyvatel V průběhu let vybudováno moderní zahradní město v koloritu červených cihel, bílého betonu a zeleně Fragment konstruktivistického města, jediného na světě Monumentální volně stojící občanské stavby v dosud nezvyklé vzájemné vazbě Dezurbanizace starého města - zboření J fronty náměstí Rozsáhlé sídlištní soubory na obvodu, zvl. k V; vysoce kvalitní sídliště Jižní svahy

H O L E Š O V

Město hrazené, poddanské První písemná zmínka 1131 Vznik sídla na křižovatce obchodních cest při říčce Rusavě Pův. osada povýšena na město ve 2 pol 13 stol. Opevnění kamennými hradbami; brány Přerovské či Židovské /S/, Kroměřížská /JZ/ a Žopská /V/ Obrys jádra oválný, půdorysná osnova roztáhlá, nepravidelná; náměstí složitého tvaru dvou trojúhelníků na vidlicích cest Střed J části náměstí ovládá farní kostel, dneš. z 2 pol 17 stol. K SV obvodu jádra přiléhá raně barokní zámek z pol 17 stol. na místě středověké tvrze Na hlavní osu zámku navazuje architektonizovaná zahrada a obora Předprostor zámku pojednán architektonicky areálem trinitářského kláštera Na SZ straně jádra rozsáhlá žid. čtvrť se synagogou a hřbitovem, v 16 stol. městečko /ulice Hankeho jednotně vystavěna v 18 st. / Na Z předpěstí Plačkov, Býv. radnice v Z frontě domů náměstí Jižně jádra býv. špitál s kaplí a plocha býv. hřbitova s kaplí, dnes Smetanovy sady; JV jádra monumentální býv. pivovar Rozvoj sídla směrem JV a JZ Demolice části býv. žid. čtvrti - na místě výškově a hmotově nevhodná novostavba domova důchodců

I V A N Ě I C E

Město hrazené, královské do pol 15 stol , potom poddanské První písemná zmínka 1221 Původní tržní osada v JZ části jádra Lokační proměna na město na poč 13 stol , jako město zmíněny 1278- Složitý půdorys - svár pravoúhlé osnovy s nepravidelnými až radiálními prvky Obrys oválný, nepravidelně stlačený Kamenné hradby s příkopem od 13 stol , později zesílené baštami Brána Horní na Z, Židivská na SZ a Dolní na V, od 1572 Nová brána na JV, v židovské čtvrti na S fortna Podélné náměstí tvaru L, u domů bývalo zčásti podloubí; kolem farního kostela dříve hřbitov se zdí a jižně budova školy V záp části náměstí stával královský hrad, přestavěn na palác pánů z Lipé Měšťanské domy renesanční, příp na gotických jádrech V 15 stol rozšíření měst na Z o nově založené předměstí zv Široká ulice Od 16 stol další významná předměstí Tehdy důležité kulturní středisko - působiště Jednoty bratrské Respektovaná výšková hladina - dominantou věž kostela Výrazné panoramatické pohledy a vazba na okolní krajinu

JAROMĚŘICE NAD ROKYTNOU

Město nehrazené, poddanské První písemná zmínka 1325 Původně tržní osada přimykající se k vodní tvrzi Přeměna na městečko v 60 letech 13 stol , prvně tak označeny 1420 Vysazení městečka podmínilo pravidelný obrys jádra Obě náměstí /hlavní a vedlejší/ v podstatě trojúhelníková, daná průběhem komunikací Střed jižní části jádra zabíral areál tvrže-zámku s kostelem Na J straně hlavního náměstí stály původně domy, uprostřed náměstí šikmo naproti zámku radnice Ochrana jádra vodním příkopem a valem Západně jádra panský hospodářský dvůr se sýpkou Na předměstí Lhota založen ve 2 pol 17 stol kláš servitů, na Kobylím trhu špitál s kaplí Monumentální barokní přestavba zámku a farního kostela, rozsáhlý zámecký park, upraveno řečiště Rokytne, umělý ostrov R 1859 přiznán městský statut V 70 letech 20 st rozsáhlá demolice SZ strany Komenského náměstí - zdařilé novostavby hotelu Opera a nákupního střediska Rokytná

J E M N I C E

Město hrazené, královské do r 1457, potom poddanské První písemná zmínka 1227 Starší jádro na Podolí, poč 13 stol založeno východněji na výrazné ostrožně nad řekou Želetavkou nové sídliště, jež

ve 20 letech 13 stol. vysazeno na město. Jedno z našich nejstarších měst vůbec. Plánovitá osnova, porušený pravoúhlý půdorys ovlivněný terénem, obrys nepravidelně lichoběžný zvýrazněn průběhem opevnění. Nejstarší opevňovací listina pro město v Čechách a na Moravě z roku 1227 - vnitřní hradba, parkán s parkánovou zdí, zčásti příkop a val; později zesílení baštami a barbakány. Horní a Dolní brána, Malá branka. Náměstí obdélné, po pol. 14 stol. postaven v jeho S části farní kostel. V izolované poloze V jádra kostel sv. Víta, při němž v 15 stol. františkánský klášter. V JV rohu jádra situován hrad, dnes zámek. Rozsáhlý zámecký park s rybníky - jezírky. Zástavba předměstí na S a V. V záp. frontě domů náměstí proražena novodobě spojovací komunikace do Podolí. Na přelomu 19. a 20. stol. v SZ rohu jádra postavena budova školy - výrazně rušivý prvek v panoramatu. Novodobý rozvoj směrem k nádraží, k V. Město mimořádně panoramaticky exponované - dominantou věž kostela.

JEVIŠOVICE

Město hrazené, poddanské. První písemná zmínka 1289, nepochybně starší. Půdorysná osnova porušeně pravoúhlá ovlivněna terénem. Na ostrohu nad říčkou Jevišovkou dominuje tzv. Starý zámek, původně hrad. Za příkopem navazovalo drobné opevněné předhradí s dvojicí bran Horní a Dolní. Městečko konstituováno snad již ve 2. pol. 13. století, prvně tak připomínáno 1448; název město užívá od poč. 18. stol. Hlavní náměstí čtvyúhelné. Na původní jádro V. navazuje pravidelný trychtýřovitý útvar náměstí, pohledově nově ukončený budovou farního kostela /situování staršího chrámu nejisté/. V 18. stol. postaven JV letohrádek tzv. Nový zámek ve velkolepě založeném parku s vidlicovitou osnovou; jeho osa pokračovala stromoradiím až k okraji jádra. Poblíž zbudován panství dvůr se sýpkou. Západně v údolí říčky předměstí Podolí, ze severu ves Střelice, jižně Nové Město či Nový Svět - silnicovitý útvar z 18. stol. Vzácně zachované sídlo s čistotou panoramatických pohledů.

SLANÁNOV

Městečko nehrané, poddanské. První písemná zmínka 1365. Malebný sídelní útvar v působivém krajinném prostředí, stísněný do ohybu. Zvratky poblíž soutoku s Fryšávkou, rámován zalesněnými vrchy.

Vznik sídla na obchodní cestě při přechodu řeky Svratky. Průběh komunikace a řeky podmínil půdorysné uspořádání - prostor náměstí vytvořen rozšířením cesty, sev část trychtýřovitě rozšířena vidlicí cest. Severně na obvodu jádra založena tvrz, přestavěná později na zámek. Na terénní vyvýšenině v pozadí střední části jádra zbudován farní kostel. R. 1392 uváděn jako městečko. Zástavba náměstí ucelená - převážně patrové domy šířkové dispozice s průjezdy, klasicistního rázu s mansardovými střechami. Do středu S části náměstí umístěna r 1801 budova školy. Evangelický kostel se hřbitovem z konce 18 stol. Původně dva dřevěné mosty přes Svratku. Poklidný až stagnující vývoj.

L O M N I C E

Městečko nehrazené, poddanské. První písemná zmínka 1265. Drobné sídlo stranou dálkových cest ve výrazné krajinné konfiguraci, obklopeno zalesněnými kopci. V dominantní poloze na V okraji útvaru založen hrad, později zámek. Podhradí se konstitovalo ve 14 stol., jako městečko označeno prvně až v 16 stol., poč 17 stol. pouze 27 domů. Komunikační osnova jádra radiální. Náměstí pravidelného tvaru, blíží se lichoběžníku. Původně kostel obklopený hřbitovem stával ve V části náměstí v místě dnešního mariánského sloupu. Koncem 17 stol. monumentální novostavba farního kostela s dvouvěžovým průčelím v S frontě náměstí, na jižní straně radnice s věží. Městečko rozšířeno poč 18 stol. výstavbou separátní židovské čtvrti. S jádra s pravidelným obdélným náměstím. Poč 18 ~~xxx~~ let 20 stol. postaveny v J frontě náměstí zdařilé budovy nákupního střediska a domu služeb.

L U H A Č O V I C E

Lázeňské město, původně poddanská ves. První písemná zmínka 1412. Sídlo radiální osnovy rozložené v táhlém údolí při potoce Horní Olšava /Štávnice/ mezi zalesněnými svahy. Tvrz od 16 stol., přestavěná na zámek na přelomu 17. a 18. stol. Léčivé prameny prvně zmíněny 1669. Nejstarší stavbou lázní kaple sv. Alžběty z r. 1795. Vzrůstající obliba se v 1. třet. 19. stol. projevila stavbou lázeňského souboru SV vsi o 10 domech. Převratný zlom r. 1902, kdy lázně koupila akciová společnost. Velkoryse založený koncept lázeňských

budov v zeleni parku. Zásadní podíl arch D. S. Jurkoviče - soutěž na úpravu středu lázní 1903, návrh regulačního plánu lázní 1913; jeho úspěšné dílo vtisklo typický architektonický charakter městu - silný vliv na další stavby předválečného období, jež s ním tvoří jeden celek. Stavební aktivita dále k J, ke starému vesnickému jádru, jež doznalo radikální proměny. Rozkvět mezi válkami - významné funkcionalistické budovy, rod vily R 1936 povýšeny na město. Krajinářsky významným prvkem zeleň lesoparku na úbočích a parková úprava lázní.

MORAVSKÉ BUDĚJOVICE

Město hrazené, královské. První písemná zmínka 1231. Na významné dálkové cestě v přechodu říčky Rokytné. Raně feudální jádro sídlí v části Horní a Dolní Visky v malém dolíku a s výraznou radiální osnovou složitá uliční síť. V povýšené poloze S zeměpanské sídlo-hrádek, v sousedství farní kostel a kašna z 1. třet. 13. stol. Severně pův. osídlení vysazeno v pol. 13. stol. /snad 1255/ nevelké město. Starší osady /Visky/ však do sebe nepojalo, snížilo je do úrovně předměstí. Půdorysná osnova jádra jednoduchá, v zásadě ortogonální, obrys vejčitý. Dvě podélná ulicová náměstí kolmo na sebe orientovaná. V klíčové poloze na spojnici obou náměstí panské sídlo, ve 2. pol. 17. stol. zde postaven na místě 6 objektů zámek. Kamenné hradby z doby předhusitské, snad v 16. stol. zvýšeny cihlenou nadezdívkou s klíčovými střelnami. Brány Horní a Dolní, třetí branka v Purcnerově ulici. Rozsáhlá renesanční přestavba města po požáru 1532. Sev. předměstí Podolí. Výraznou dominantou věž kostela z poč. 18. stol. Rozlehlý zámecký park po obou stranách Rokytné. V SZ části okraje jádra panský dvůr. Sev. část Purcnerovy ul. rozšířena v 19. stol. obourámem hřbitovní zdi a apsidy kašny. Předměstí zemědělského charakteru. Rozvoj směrem V, částečně S.

MORAVSKÝ KRUMLOV

Město hrazené, poddanské. První písemná zmínka 1277. Položen na ostrohu vytvořeném meandrující řekou Rokytnou, v zúženém hrdle na E. situován zámecký areál. Hrad se připomíná před pol. 11. stol., v podhradí tržní vesnice. Lokeční vysazení v pol. 13. stol., městská práva obdržel za Přemysla Otakara II. Půdorysná osnova ortogonální, hruškovitý obrys dán tvarem ostrohu, uliční síť pravidelná s důslednou

snahou o pravoúhlé schéma; protáhlé, lehce lichoběžné náměstí Opevnění v pol 14 stol , dvojité kamenná hradba, přístup od Z chránil hrad Brány Rakšická na J a Zámecká na Z Zajímavá situace farního kostela při S hradbách, k němu navazuje hřbitov V pol 14stol založen klášter augustiniánů ve V části jádra Přestavba hradu na zámek v pol 16stol Koncem 17 stol postaven JV města nad řekou kostelík sv Floriána, mimořádně působivá dominanta krajiny Rozvoj města směrem JV a JZ Jádro silně poškozeno za bojů koncem 2 svět války - takřka srovnáno se zemí Do r 1960 obnova novostavbami s respektováním uliční sítě a struktury zástavby - příznivý výraz Jižně jádra realizována stavba průmysl závodu Vertex s komínem - krajně negativní počín Krajinářské a urbanistické hodnoty města dnes vysoce převažují nad architektonickými

NÁMĚŠŤ NAD OSLAVOU

Město nehrazené, poddanské První písemná zmínka 1234 Na důležité dálkové cestě při přechodu přes Oslavu; průběh trasy v rozporu s půdorysnou osnovou města /snad radikální regulace v renesanci nebo plné podřízení terénu/ Jádrem zámku monumentální hrad postavený nejpozději ve 2 pol 13 stol ,dnešní podoba z 2 pol 16stol , tehdy zřízena panská obora Půdorysná osnova jádra v podstatě ortogonální, obrys nepravidelný, tržiště ulicové formy R 1632 povýšena na tržištní městečko Farní kostel v JV části jádra ve výrazné poloze Kamenný most přes Oslavu z pol 18 stol s dvěma řadami soch světců R 1743 založen špitál s kaplí R 1760 demolice opevněného předhradí zámku s branami a věžemi; SV leží panský hospodářský dvůr Kapucínský klášter při zámku v letech 1759-84, adaptován na továrnu na sukno, dnes n p Kras Na V předměstí panské domy Hrobka Haugwitzů před hřbitovem Při JZ straně jádra bývala řada rybníků V 19 stol stagnace sídla Prudký rozvoj po 1 svět válce - směrem Z a SZ, k nádraží R 1923 povýšena na město 1985-6 nová trasa silnice s přemostěním Oslavy

NOVÉ MĚSTO NA MORAVĚ

Město nehrazené, poddanské První písemná zmínka 1293 /jako Nova Civitas, původní název snad Bočkov/ Po^oloženo na mírném hřbetu nad potokem Bobrůvka Počátky nejasné - vznik vsi asi před pol 13 stol lokační vysazení městečka asi ve 2 pol 13 stol Obrys nepravidelný,

P R O S T Ě J O V

Město hrazené, poddanské. První písemná zmínka 1213. Složitý vývoj. V rovině lhané na křižovatce dálkových cest. Starší jádro v prostoru Žižkova náměstí, plánovitě rozšíření S a V směrem /r 1406 zmínka o Starém a Novém městě/, sloučení v jednotný celek, později ohrazený. Jako městečko se uvádí prvně 1365, na město vysazen snad 1390. Poč 13 stol. zde vodní tvrz, na jejím místě r 1391 založen klášter augustiniánů /zanikl v 15 st./, kostel dnes farní, předstupuje ho budova staré radnice, pův. náměstí zde asi uzavřeno. Půdorysná osnova konstituována na přelomu 14. a 15 stol. Půdorysný typ porušeně ortogonální, podélné náměstí v ose V-Z, obrys obdélný se zaoblením na Z. Předhusitské opevnění pouze val s palisádami a příkop; od r 1495 stavba kamenných hradeb zesílených hranolovými baštami a vodním příkopem. Brány Plumlovská /4/, Kostelecká /S/, Olomoucká /V/ a Vodní /J/. Stavební aktivita 16 stol. -věkolepý vnější fortifikační systém, zámek 1522-31, radnice 1538, měšťanské domy. Předměstí Plumlovské, Olomoucké a Brněnské. Tehdy mimořádně významné reprezentační město. Zkáza za 30-leté války - fortifikace rozmetána. Mezníkem vývoje obrovský požár 1697. R 1739 založen v jádra klášter mil. bratří, r 1756 J jádra kapucínský klášter /zrušen 1784/. Od poč 19 stol. rozvoj manufaktur, prudký rozmach koncem 19 stol. a mezi válkami. Kvalitní moderní architektura. Národní dům, nová radnice 1911, Smetanovy sady S jádra. Proměna urbanistické situace v části jádra. V 70 letech asanace obou býv. žid. čtvrtí. Nevhodné situování a hmota OD Prior na náměstí.

S T R Á Ž N I C E

Město hrazené, poddanské, První písemná zmínka 1302. Mimořádně složitý a nejasný vývoj. V bažinaté krajině na soutoku Veličky a Moravy založen v izolované poloze hrad /z terénních důvodů nebylo možno v blízkosti rozvinout sídliště/. 2 km JZ vzniklo na přelomu 12. a 13. st. Staré město s obdélným tržištěm, ležící mimo dálkové cesty. Pravděpodobně před husitskými válkami založeno blíže hradu Nové Město na relativně pravidelné půdorysné osnově; se čtvercovým obrysem, obdélným náměstím a kostelem v JZ části jádra. Již v raném 15. stol. městem. Mezi St. a N. Městem nebyla zprvu souvislá zástavba - od konce 15. stol. prudký růst předměstí; jeho dostavbou r 1623 se Strážnice stala jedním z největších měst státu. Složitá půdorysná osnova, obě náměstí mimo hlavní komunikační tah jdoucí podél úvalu Moravy. Brány Skalická a Veselská postaveny

v pol 16 stol , souvislé opevnění cihlenou hradbou prostoupenou dvojbokými baštičkami, příkopem a valem Renesanční přestavba zámku, rozlehlý zámecký park. Město častokrát trpělo nájezdy - vypáleno a vyplněno 1633 založen areál piaristického kláštera V SV části jádra žid čtvrti Stagnace 18 stol Náměstí původně s podloubím, domy patrové, jinak ořezávají dvojkrídle přízemní zemědělské usedlosti V 70 letech likvidace celých bloků starší zástavby - dezurbanizace jádra s narušením panoramatu výstavbou převýšených uniformních sídlištních domů a nepodařených budov Interhotelu a přístavby gymnázia Areál skanzenu lidového stavitelství S jádra

T Ř E B Í Ě

Město hrazené, poddanské, První písemná zmínka 1101 Poč 12 stol osídlení na dálkové cestě u přechodu řeky Jihlavy - prastaré osady Horka /V kostela NTRojice/ a Týn /S mostu/ R 1101 založen v dominantní poloze na levém břehu řeky benediktinský klášter s jedinečným chrámem Starší tržiště v osadě Stařečka, zv Staré Město, Po pol 13 stol /1277 ?/ vysazeno lokátorem Heřmanem východněji na starší osnově město nové jednotného stavebního rázu Jednoduchá uliční síť /Hasskova ulice převzata ze staršího, raně feudálního organismu/, protáhlé ulicové náměstí vzniklo rozšířením původní trasy komunikace Tvar a obrys jádra podmíněn polohou-průběhem toku řeky v těsném údolí /páteř růstu města/ R 1277 připomínána městečkem, r 1335, znovu po 1454 s předsunutými opěrnými body; brány Vídeňská maxZ/či Znojemská/ na J, Jejkovská /či Brněnská/ na V a Jihlavská na Z Vně hradeb rozlehlá předměstí Stařečka, Jejkov, Horka, na levém břehu Podlkášteří a židovská obec-Zámostí Městská věž u farního kostela na mírné terase zbudována kol pol 14 stol -dominanta Osudové zničení Uhry r 1468 Rozkvět v 16 stol -přestavba kláštera na zámek Koncem 17, stol V jádra vybudován areál kapucínského kláštera V 70 letech 20 stol výstavba souborů sídlišť na svazích kolem města Prudký růst v souvislosti se stavbou JE Dukovany - důsledkem rozklad jádra, plošná demolice Stařečky pro umístění autobusového nádraží

UHERSKÉ HRADIŠTĚ

Město hrazené, královské V kulturně-historicky významném prostoru velkomoravského osídlení připřechodu řeky Moravy Staré Město - Velehrad - první historické velké hrazené sídlo městského charakteru

u nás; vyvrácené Maďary poč 10 stol. Na protilehlé jižní straně, na ostrově řeky Moravy založeno Př Otakarem II. r 1257 královské město /zvané nový Velehrad/. Poměrně nepravidelný obrys podmíněn terénní konfigurací, půdorysná osnova pravidelná ortogonální. Vysazení dvěma skupinami obyvatelstva - nevzájem jasně ohraničené dvojměstí oddělené městským kanálem z Vechla. Obě části měly vlastní tržiště - S obdélné, J lichoběžné; uprostřed J stávala kaple, od 2 pol 14 stol. kostel sv. Jiří /zbořen 1784/. Na obou náměstích bývalo v 16 stol. podloubí. V úzké ulici na spojnici náměstí radnice s věží. Opevnění zprvu hliněným valem, od přelomu 13. a 14 stol. kamennou hradbou prostoupenou střídavě hranolovými a válcovými věžemi; vodní příkop. Brány Kunovská /JV/ a Staroměstská /SV/, smysl třetí brány z V Královská či Zadní na JZ není jasný. Za Moravou jediné předměstí Rybáře. Kon 15 stol. založen na SV jádra na místě 11 domů a 20 pustých pozemků postaven areál jezuitského kláštera. Po pol 17 stol. město přebudováno na barokní bastionovou pevnost /zrušena 1782/. Od 70 let 19 stol. nová zástavba vně hradeb /ulice Velehradská a Hradební/. V 80. letech nové náměstí Palackého a Smetanovy sady. V 70 letech 20 stol. poškození panoramatu stavbou věžových domů JV jádra; demoliční přestavba bloků bez respektování historické půdorysné osnovy.

UHERSKÝ BROD

Město hrazené, královské do r 1506, potom poddanské. První písemná zmínka 1131. Vojensky a obchodně důležitá stanice u brodu přes řeku Otavu. Ve výrazném svahu k J vysazeno lokační město v pol 13 stol. Rozměry jádra asi 300x600 m ukazují na mimořádný význam. Půdorysný typ ortogonální - pravoúhlé schéma dovedeno důsledně až k hradbám. Poměrně pravidelný pětiboký obrys. Rozlehlé obdélné tržiště, do něhož ústí ulice nejen v ruzích, ale i uprostřed podélných stran - čelný projev urbanismu přemyslovské éry. Povýšení na královské město r 1272. V povýšené poloze na S založen hrad, později zámek; níže dominikánský klášter, městský kostel při J bráně. Kamenné hradby s příkopem a valy z 2 pol 13 stol. zesílené v 16 stol. o válcové věže; čtyři brány - Zámecká na S, Hradištská na Z, Těšovská na V a Mlýnská na J. Město velkoryse založené, ale nenabýlo významu, vlastně plně nedobudováno. V pozdní gotice vložena do středu náměstí čtveřice bloků oddělených úzkými uličkami - rozdělení na Horní a Dolní náměstí. Na domech náměstí částečně uplatněno podloubí. Poč 17 stol. se v JV části jádra usadili Židé. Město trpělo nepřátelskými nájezdy. Poč 18 stol. nová radnice.

z panského domu, stará radnice stojící uprostřed Dolního nám zbořena
V 1 pol 17 stol monumentální novostavba farního kostela na Z straně
Dolního nám ,později věž Předměstí na J a V jádra Převýšené budovy
škol z konce 19 stol V 70 letech přestavba žid čtvrti-pozitivní vý-
raz SV strana Horního nám nahrazena kulturním domem Sídliště V jádra
- v panoramatických pohledech harmonicky navazuje na hist část

UHERSKÝ OSTROH

Pův název do 15 stol Stenice, potom Ostroh či Ostrov Město hrazené,
do 15 stol královské, potom poddanské První písemná zmínka 1286 Pův
ostrovní město -na ostrově mezi rameny řeky Moravy; menší mlýnské rameno
zasypáno v nejnovější době Obranný hrad při přechodu řeky, později pře-
stavěný na zámek Jako město výslovně uváděn 1371 Půdorysný typ pra-
votočhlý, stísečné podmínky, oválný obrys dán tvarem ostrova, trojúhelné
náměstí Kostel představuje svým průčelím souvislou frontu domů ná-
městí Opevnění v 17 stol zesíleno- hliněné valy s barokními bastiony
Na V břehu za mostem předměstí Rybáře až po potok Okluky /silnicovka/,
za ním Ostrožské Předměstí /ulicová náves trychtýřovitě se rozšiřující/
středověkého původu, plošně větší než jádro Na zámek navazovaly
vrchopešenské objekty s pivovarem, ve 3 třet 19 stol při stavbě nového
pivovaru demolována hospodářská SV část zámku a zanikla zámecká
zahraďa, na jejímž místě se uskutečnil průraz nové ulice /Komenského/
Komplex panského dvora V mimo jádro Stagnace 19 stol-funkční odumře-
ní jádra Výrazné panorama - dominantou věže kostela a zámku

V A L T I C E

Město hrazené, poddanské První písemná zmínka 1192 Na vyvýšené tera-
se hrad, přestavěný později na zámek Předlokační jádro-podhradí v JZ
části náměstí Vysazení na lokační město snad před 1227 Snaha o vy-
tvoření pravoúhlé půdorysné osnovy, vznik SV části náměstí a široké
tržní ulice Sobotní /tzv Nové město/ Situování kostela neznámo -snad
uprostřed podélného náměstí Obrys nepravidelného čtyřúhelníku přisa-
zeného k panskému sídlu Hradební zeď z lomového kamene, příkop a val
snad ze 13 stol ; pův 2 brány na JZ a SV, později přibýly další dvě
Poč 15 stol rozsáhlá předměstí Koncem 15 stol založen františkán-
ský klášter mil bratří se špitálem, kostelem a zahradou Od 30 let
17 stol monumentální stavba farního kostela ve V frontě náměstí

Ve 40 letech 17 stol. předzámčí. Před klášterem MB tzv. Josefovo město, dále k V rozsáhlý panský dvůr. Klášter mil. sester na Malé straně z 1. třet. 19 stol. JV zámku po likvidaci zástavby rozšířen zámecký park Radnice na náměstí r. 1887. R. 1920 město připojeno k ČSR na základě Saint-Germainské dohody. Plošná asanace SV jádra - silniční průtah r. 1981 narušil strukturu, necitlivé nákupní středisko. Skvělé panorama. Hodnotné přírodní prostředí - kulturní krajina Lednicko-valtického areálu s poutavými pavilony-salety.

VELKÁ BÍTEŠ

Město hrazené, poddanské. První písemná zmínka 1240. Předlokační jádro na staré obchodní trase; před r. 1240 vysazeno na lokační město elipsovitého obrysu s podélným tržištěm a jednoduchou uliční sítí. Městská práva získána až 1408. Půdorysný typ ortogonální. Terén svažité k jihu, při J straně jádra potok Bitýška. Dominantně v nejvyšší poloze na S farní kostel, na přelomu 15. a 16. stol. zvlášť opevněný, kolem hřbitov. Kamenné hradby ze 14. stol., brána Horní /Lánická či Vrabčí/, Dolní /Brněnská/ a Kostelní; tři branky pro pěší na J straně. Před branami tři předměstí, jižně původně samostatná ves Janovice. Souvislá jednoposchoďová zástavba - vzácně neporušená urbanistická koncepce. Významné panoramatické pohledy. Sídliště v 70 letech Z jádra.

VELKÉ MEZIRŘÍČÍ

Město hrazené, poddanské. První písemná zmínka 1236. Tvar sídla podmíněn polohou na soutoku řek Oslavy a Balinky v těsném údolí. Protáhlé obdélné náměstí, uprostřed ve V části farní kostel s věží. Ve 2. pol. 13. stol. založen na ostrohu nad městem pevný hrad, později přestavěný na zámek. Půdorysná struktura jádra ovlivněna terénem a trasou starších komunikací značně pravidelná včetně konfigurace domovních parcel. Město v hradbách nezabralo celou šíři území nad soutokem - ohraničeno; mlýnskou strouhou; vně ulicovité předměstí žid. čtvrtě. Lokace města snad ve 13. stol., městská práva od r. 1408. Silné kamenné opevnění z 15. stol. Brány Horní /Z/, Dolní /V/ a Hradská či Vrchovecká /S/ a tři fortny, hrad s vlastním opevněním. Významná předměstí ve směru údolí a cest - Horní a Dolní město, dále Moráň a Malá strana. Rozkvět za renesance v 16. stol. Radnice v Z frontě náměstí. Zámecký park a sýpka @ zámku. Necitlivé asanační zásahy v SZ části jádra-silniční průtah, demolice části bloků. Velmi působivé pohledy městského interiéru.

V Y Š K O V

Město hrazené, poddanské /olomouckého biskupa/ První písemná zmínka 1131 R 1267 zván městečkem, ve 14 stol označen jako město Vysazení pravděpodobně v pol 13 stol biskupem Brunem Na křižovatce dálkových cest - vidlici odpovídá trojúhelníkový tvar náměstí Prostá půdorysná osnova, obrys nepravidelně oválný V JZ rohu biskupský hrad, předchůdce zámku Starší kostel situován uprostřed náměstí, nový postaven 1460-5 při Z okraji jádra Ve 2 pol 14 stol obehnaná kamennou hradbou, zpevněnou ve 2 pol 15 stol - nadezdění střílnami, vodní příkop, parkánová zeď, věžovité hranolové brány chráněny harbakány Brány Kroměřížská /V/, Olomoucká /S/, Brněnská /Z/ Špitál a kaple na S předměstí z 1 čtvrt 16 stol Rozkvět v renesanci 16 stol - zámek, radnice s věží, domy na náměstí s podloubím a atikami R 1617 na JV jádra založen klášter kapucínů, zrušen 1787, budova stržena 1857, kolem zřízen hřbitov Zámecká zahrada a lodžie ve 2 pol 17 stol Půrůst předměstské zástavby na SE a SV od 2 pol 18 stol Předměstské obce Křečkovice, Brnany, Ožďice Prudký růst od konce 19 stol , zvl mezi válkami - rod domy a vilky, hodnotný urbanistický počín čtvrti k nádraží Z jádra Těžké škody na náměstí ze bojů r 1945 - náhrada novostavbami Tradiční předměstskou zástavbu prostupují od 70 let sídliště, jež jádro vyjma SE strany obklopují Nevhodný a kolizní silniční průtah městem